

ՀԱՄԲԱԻԱԲԵՐ

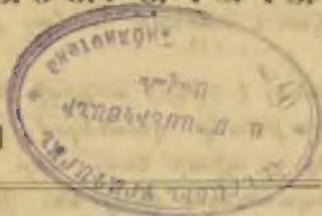
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՅՐԱՆԻ ԱՓԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

10 կոպեկ

Լոյս է տեսնում կիրակի օրերը

10 կոպեկ

ՐԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ տարեկան 4 հատիկ, 4 էս տարուան 3 հատիկ.
Արտատան՝ տարեկան 5 ա., 4 էս տարուան 3 ա.

ԽՄԴԱԿՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ Քիֆիս, Արասարգան հրապար. № 7.
Հեռախոս № 29.

Գրասի հասցեն. — Тифлис, „Амбавабера“, Tiflis, Rédaction du Journal
„Hambavabera“.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ՝ առդին 10 կոպեկ.

Յմբարդութիւնը բաց է առաւտեան ժամի 10—2, բայց կիրակի և օրն օրերից
Տպագրութիւն ուղարկուած ձեռագրերը կարող են ենթարկուել փոփոխման և
կրճատման:

Տպագրութեան համար անյարմար ճանաչուած մեծ յոդուածները պահուած են
վեց ամիս խմբագրատանը, իսկ փոքրերն անմիջապէս ոչնչացուած:

Տպագրութեան համար անյարմար թղթակցութեանց և յօդուածների առթիւ
խմբագրութիւնն պարտաւոր չի համարում պրատը բացատրութիւններ տալ:

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ռուսական ողբերգութիւնը, Ժ. Թորգոմկանի. — Հայկական հար-
ցի ներկան, Լ. Թիթիմանի. — Ռուսաստանի տնտեսական
նշանակութիւնը, Ալ. Մանուկեանի. — Դոգերի և Բաթնոցի կոտորա-

ծը, Հր. Բազրոմու. — ՏԱՐԵԳՐՈՒՄ Կ. Հ. Բ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ (Հ.
Կ. Կոմիտէ և պարենաւորման բաժանմունք). — ԴՐՈՒՆԿՈՆ. —
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի քաղաքական և տնտեսական նշանակութիւնը որ-
տանմանիկ պատկերը մեր բոլորիս առջին է. պատկերը ինքնին
այնքան զուսպեղ է և պերճաւոր, որ հարկ չկայ նորանոր գոյ-
ների և ներկերի նրա ապաւորութիւնը աւելի ազդու դարձնելու
համար:

Այն ողբերգութիւնը, որ տեղի կունենայ հակայական պե-
տութեան թափառանքին, ամբողջ աշխարհը կը յուզէ և մենք
զժրադաբար այդ ողբերգութեան թէ դերակատարներ և թէ
հանդիսատեսներ ենք...

Ողբերգութեան դերակատարները լինելով, մեր դերին վը-
տանդաւորութեան և սարսափելիութեան դիտակցութիւնը չու-
նենք. չըզիտենք նաև թէ վտանգաւոր խաղը մեր կառավարող
մեզ, ինչ անդունդներ կամ վիհեր կան մեր առջև. մենք այդ բոլոր-
քը չըզիտենք, կամ զիտնալու հնարաւորութիւնից կըզրկենք մեզ,
որովհետև այն դերը որ կըխաղանք, այնքան զուսպեղ ու զա-
ւելիւտական է, որ բոլորական ու վաղանցուկ հաճոյքը կուրաց-
նում է մեր մանկական աչքերը...

Ողբերգութեան հանդիսատեսներս, զաւելիւտական հրճուան-
քով տեսնում ենք դերակատարների ճարպիկ խաղերը և ամենա-
ճարպիկին վարձատրում ծաղկեփնջերով և ովաջիաներով: Մեզ
համար հետաքրքիր չէ թէ ով է խաղում բեմի վրայ և ինչ բան
են խաղում, մեզ համար հետաքրքիրն այն է, որ մէկը մի ք.
խաղում է և այդ բանը խիստ զուսպեղ և զաւելիւտական է...

Անա թէ որտեղ է մեր հանդիսատես, և դերակատար լինե-
լու հանգամանքը:

Երէկ մի գերմանական ազնւա, Սուխուժիկովը՝ սքանչելի
զաւելիւտ էր խաղում Ռուսաստանի թատերաբեմին, նրան ծափե-
ցինք, ողջունեցինք և ապա ձանձրացանք, որովհետև իսկ չի կա-
րելի միևնոյն ժարդա միևնոյն խաղը միշտ զիտել. մարդկային
հոգին սորութիւններ կը փնտռէ, և ահա այսօր բեմ զուսպ հանե-
ցինք մի ուրիշ մարդ — Լէնին, որին ողջու եցինք ու ծափահա-
րեցինք...

Մեր աչքերը այնքան կայր էին և մեր հոգիները այնքան
մանկական, որ չը կարողացանք գիտնալ, որ թէ Սուխուժիկովը
և թէ Լէնինը միևնոյն կոմեդիան են խաղում, մենք չը կարո-
ղացանք հասկանալ, չէ՛ որ նրանց հազուադէպի գոյնը տարբեր
էր, մէկը բարձրահասակ էր, միւսը կարճատակ, մէկը ճորին
բարձրութիւն տխրոս կըկրէր, միւսը ճշկեկը անուշով կըյոր-
ջորջուէր: Մէկը աջից կառավարողէր գլխի նոս, միւսը ձախից...

Գլխաւոր դերակատարները հետաքրքրեցին, մենք ծիծա-
ղեցինք, ժպտացինք և վերջը յանկարծ սթափուեցինք և, որովհե-
տև ուրիշ միջոցներ չըկային կամ չըզիտելինք մեր հիասթափու-
թիւնը մեղմելու, այդ պատճառով կրկին սկսանք փնտռել ծիծա-
ղաշարժ կոմեդիաներ, զուարճալի պատկերներ:

Եւ անա այնքան տարուած ենք մենք գրանցով, որ մինչև
իսկ ամենափոքրիկ ու կեղտոտ մանկլաւիկի խաղը կուզենք
տեսնել, մինչև իսկ մենք էլ մեր լուման բերում ենք ընդհանուր
ողկորութեան, ծիծաղաշարժ կամ որտանմանիկ մի բան խաղա-
լու համար:

Սրտաճմլիկ չէ միթէ, երբ մի յեշտ լեզուի թիֆլիսի փողոցից անցած պարագային առանց այլևայլի ատրճանակը կը հանէ և հճփ մի խեղճ անցորդի ճակատին...

Սարսափելի չէ միթէ, երբ ուսանական ազատ կարգերի ժամանակ, աւազակութիւնը հետզհետէ զարգանում և ուժանում է, մարդիկ իրար ետևից ընկնում ու մորթում են, խաղաղ աշխատանքը դադարում է և քրտինքի տեղ արիւն է վազում:

Իսկ երբ այդ քրտնի համար ժողովրդի կողմից հարցապնդում է լինում պէտք եղած տեղը, պատասխանում է, որ շուշինչ չկայ, դրանք «չափազանցութիւններ» են, «կամաց-կամաց» կը հաստատուի կարգը:

Կոմեդիան շարունակում է ամեն կողմ. հացթուխները հացատները փակում են, սովալուկ ժողովրդի «պոչը» աւելի երկարացնելու համար, այս ու այն պարտէզում «անկցի պատերազմ», «մահ բուրժուազիային» ամենօրեայ բացականչութիւններ են լսում ամբոյսի համար: Քաղաքացիներին խուսանում են մի բողբէի մէջ Սոլովակն ու Դոլովինսկի պրոսպեկտը տեղափոխել Հաւարար և Դիդուրէ և վերջիններս տեղափոխել առաջինների տեղ:

Վաճառականները իրենց խանութների և ստորայարկ նկույների մէջ, կենսամթերքների համագումար կընեն, չէ որ կենսամթերքներն էլ կուզեն դեմոկրատիզացիայի ենթարկուել...

Առևտրականը պատերազմի ընթացքում մի քանի հարիւր հազար ռուբլի դիզելուց յետոյ, այժմ գեմոկրատիական կարգերին տեղի տալով, խանութը կողպում և մի տաք, խաղաղ անկիւն է քաշում իր դիզած ահագին հարստութիւնը ուտելու և մարսելու համար:

Հապս եթէ ուղղամտական կոմիտեները տեսնելու լինենք, այնտեղ անառակոյս աւելի սրտաճմլիկ և զուարճալի պատկերներ են խաղացում:

Նրեակայեցէք մեր գինուորներին գերմանական խրաժների մէջ, կորայրական պիլկընդխառնում, սրտառուչ համբոյներ, չէ որ գերմանացիք կուզան ազատութիւն բերելու մեզ, նրանք մեր կորայրներն են...

Բայց ինչ. չի անցնում մի քանի օր և ահա գերմանացիները պատռելով մեր գոբլերի շղթան մօտենում են մեր սեփական տան գոյներին, մեզ մեր անկողինների մէջ բռնելու և խեղդելու համար:

Ռազմաճակատի ողբերգութիւնը արդիւնքն ու շարունակութիւնն է թիկունքի ողբերգութեան: Թիկունքն է Ռուսաստանի ուղեղը, որ պիտի հրամայէ բազուկին—ճակատին: Ուղեղի հիւանդութիւնից առաջացաւ ներկայ ահուկ ճգնաժամը, որի դէմ տիտաններ պէտք են կռուելու համար:

Ցարիզմի օրով մեծ ողբերգութեան հեղինակները բռնապետներն ու քիւրուկատներն էին, այժմ ամեն ոք է. Ամեն անհատ, որ ապրում է Ռուսաստանում, աւելի կամ նուազ չափով մասն ունի այդ ողբերգութեան գործում: Այժմ գրամայի հանգիստանների թիւը աւելի շատ է քան տկանատներին:

Եւ որովհետեւ բոլորն էլ աւելի կամ սեռ չափով մասնակից են Ռուսաստանի կործանման, այդ պատճառով ոչ որ էլ յանձն չի առնում իր ուսերի վրայ պատասխանատուութեան հսկայական բեռը:

Ներկայ աղէտին գլխաւոր պատճառը մեր ուշադրութիւնն և մտահոգութեան կեդրոնի սխալ լինելն է. փոխանակ ուղղամտական դարձնելու մեր մտահոգութեան բեռնակէտը և մեր բոլոր ներքին ոյժերը լարելու այնտեղ, ընդհակառակն ծանրութեան կեդրոնը փոխադրեցինք թիկունքը և նոյն իսկ ճակատի ուշադրութիւնն ևս հրաւիրեցինք թիկունքի ուղղութեամբ:

Այդ հանգամանքը ամենամեծ հարուածն սուսա Ռուսաստանի արտաքին և ներքին քայքայման:

Մենք թիկունքի վրայ մի մեծ հրդեհ պատրաստեցինք և արտաքին վտանգը մոռնալով բոլորուեցինք ներքին հրդեհի շուրջ. եղան մեր մէջ շատերը, որ զուարճացան և ուրախացան հրդեհին պայծառութիւնից և սաստկութիւնից:

Հրդեհը մարելու համար հրապարակ եկողներից շատերը, մոռնալով հրդեհաշէջի իրենց նուիրական պարտականութիւնը, կրակը աւելի ևս սաստկացնելու և բոցավառելու աշխատեցին զաղնուօրէն:

Այժմ իրական պատերազմը թիկունքի վրայ է. գասակարգերի կռիւը աւելի հետաքրքրական է ամենքի համար քան հայրենիքի փրկութիւնը:

Դասակարգային կռիւը կլանել է նրկրի ամբողջ էներգիան, ժողովրդի էներգիան այդ ուղղութեամբ վատնելով, արտաքին վտանգին ծառանալու այլևս ոյժը չը պիտի մնայ մեր երակներում: Մեր կենսական ոյժերը սպառուելու վրայ են: Արդիւնաբերութիւնը դադարել է: Կառավարութեան գաւձարկղում ամայութիւն է յորանջում: Ստեղծագործական աշխատանքի փոխարէն քանդիչ ոյժն է ստեղծմանուրեք և մեր բարոյական արիութիւնը բարձրութիւնից ընկել: Մենք մեղաւոր ենք ճակատում թշնամու դէմ արիաբար կուրծք տուող մեր գաւազների բարոյական անկման գործում:

Ճակատի քայքայման պատասխանատուութիւնը ընկնում է թիկունքում աշխատողների վրայ: Երբ ուղեղը դադարի գործելէ, բազուկին ոյժը ինքնաբերաբար կըսպառուի:

Ներքին քայքայման պատճառով, տեսնեան յաղթական բանակը թափանցում է մեր հայրենիքի խորքերը:

Տեսէք թշնամու արիւնքն նիզակը սպառնալիցօրէն ճեղում է մեր գոան տոաշ և կը յոխորտայ ներս խուժել, իսկ մենք թնչ կընենք:

Մենք հանդարտ խղճով փակուած մեր տան մէջ, մեր ինչքերը բաժանելու վիճարանութեամբ ենք զբաղւում: Մինչդեռ այդ բանը կարող էինք պատերազմից յետոյ ևս անել, երբ նրկրի գլխից հեռանար գամուկեան սուրը:

Գէտք է սթափուել, որովհետեւ ողբերգութիւնը իր գազաթնակէտին է հասել:

Սթափուենք միայն մէկ մտահոգութեամբ, ճակատի մտահոգութեամբ:

Թիկունքի հիւանդութիւնը բժշկելու և մեր բոլոր կենսունակ ոյժերը ճակատը լարելու հնարաւորութիւնը օւնինք, եթէ կամենանք: Եթէ հայրենասիրութեան սրբազան կայծերը վառուեն մեր հոգիների մէջ:

Հայրենիքի փրկութիւնը ապահովւած է նրկրի բոլոր ոյժերի, խաւերի ու մասնիկների միահամուռ գործունէութեամբ:

Յաւիտենօրէն պիտի խայտառակուի Ռուսաստանը՝ եթէ այս մեծ ողբերգութիւնը կատարեալ լինի:

Բայց միթէ հայկական ողբերգութիւնը աւելի նուազ գարստալի է:

Այդ հարցի պատասխանը կը քննենք առաջիկայ անպամին:

Ծ. Թորգոմսան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՆԵՐԿԱՆ

Պայքանեան կրկնակ պատերազմներու հաշույնարդարութեան յետոյ՝ երբ Եւրոպական Թիւրքիոյ բոլոր քրտնոտեան թէ իսլամ ճնշուած ազգերը կերպ մը կազմաազդուէին Թիւրքիոյ

լծեն, օրուան հարց դարձաւ գիւտնադիտութեան համար Հայկական Խնդիրը:

Հայկական Խնդիրը, իւր արեւելից և ցաւալի պատճառներով, Գերլինի վեհաժողովին ի վեր իւր լուծումը չստացած այդ խնդիրը՝ ձեռք կառնուէր վերջապէս:

Հոնդոնի և Գոլտոյ խորհրդակցութիւններէն յետոյ, նեղը մնացած Թիւրքիան բոլոր խաղերէն անցնելով և Գերմանիայի մարշալկութիւններէն խեղանդամուած, վերջապէս ծրագիր մը դուրս բերուեցաւ՝ Հայաստանի ապահովութեան և բարեկարգութեան պատասխանատու Վեց Մեծ Գետութիւններու կողմէ:

Թիւրքիան ստիպուած էր գործադրել այդ ծրագիրը. այս անգամ վեց պետութիւնները միակամ ըլլալ կը թուէին:

Հայաստանի վեց նահանգները՝ մէջը առնելով Տրապիզոնի նահանգն ալ, երկու ապակեղոն շրջաններով կը բաժնուէին, ամեն մէկ շրջանը կունենար իր Ընդհ. Քննիչը. (տեսակ մը նահանգապետ), իւր փառլամենտը, վարչական և մասամբ ալ օրէնսդրական ինքնավարութեամբ: Երկու քննիչները լայն իրաւասութիւններ ունէին և պատասխանատու էին մեծ պետութիւններուն: Սուլթանին և օսմանեան կեդրոնական իշխանութեան գերիշխանութիւնը պահպանուած էր, բանակը ընդհանուր պետական էր, միայն թէ տեղական դօրքը կը մնար տեղոյն վրայ:

Թիւրքիոյ Իթթիհատական վարիչները համաթրքութեան մոլուցքէն տարուած, չափազանց յուսահատ էին հարցին այս կերպ լուծումէն...

Եւ դարձանաւ ըլլալու համար, իբր թէ, երկրին այս շեղամուծումը և ծօթը նահանգներու անջատումը, կառավարութիւնն հրատարակեց Վիլայէթ գանուննամէսիւ մը, որով վարչական ապակեղոնացում կը մտցնէր երկրին բոլոր մասերուն մէջ:

Այդ Վիլայէթ գանուննամէսիւ-ն հայկական վեց նահանգներու և անոնց կցուած Տրապիզոնի նահանգին ալ, ուրիշ բան մը չէր նախատեսէր, եթէ ոչ միւս բոլոր վիլայէթներու նման օրէնսդրութիւն մը:

Այդ մասնութիւնը շատ դարձանալի էր Գետութեան մը կողմէ, որ կուրօրէն կը մերժէր Հայկական Հողամասին բացառիկ հանգամանքը իր երկրին մէջ, մոռնալով որ այդ բացառիկութիւնը իբր պայման ընդգծուած էր այն վեհաժողովին մէջ՝ որու կը պարտէր իր անկախութիւնը Թիւրքիան:

Սակայն նոյն իսկ, վարչական ապակեղոնացման կեղծ միտումն իսկ սրտանց չէր, այդ խեղճ ու կրակ իտէրոյններուն մէջ:

Նոյն օրերուն երբ ապակեղոնացման այդ սխալմը կը հրատարակուէր իբր օրէնք, օսմանեան համալսարանի իրաւաբանական ֆաքիւլթէին օգնական ուսուցիչներէն մէկը կը հրատարակէր ապակեղոնացման և կեդրոնացման մասին տեսութիւն մը: Այդ տեսութեան մէջ յիշեալ մարդուկը կը քննադատէր ապակեղոնացումը իբրև պետութեան թուլացում և կը դրուատէր խիստ կեդրոնացումը իբր պետական ուժի ու մեծութեան պայման: Երեք ամսէն այդ աղիկը Գոնիայի համալսարանին տնօրէն կը նշանակուէր և նոյն տարուան ընտրութիւններու առթիւ օսմ. փարլամենթի Պատգամաւոր կընտրուէր շրջանէն: Այս գէպքը մեզ համար բաւական լրիւ ապացոյց էր Օսմ. կառավարութեան բոլոր բարեկարգութեան քայլերուն բոնի և ստիպում ըլլալուն:

Վերջապէս Հայաստանի երկու Քննիչները ճամբայ ելլելու վրայ էին դէպի նորակազմելի Հայաստանը, նոյն իսկ անոնցմէ մէկը հասած էր Երկիր, երբ Գերմանիան բացաւ համաշխարհային ողբերգութեան իւր սարքուածքը:

Պատերազմը սկսաւ նաև Թիւրքիոյ հետ. Թիւրքիոյ հետ պատերազմը՝ կը նշանակէր Արևելեան ինդիին վերջնական հաշուարդարութիւնը:

Ընդհանուր խառնակութեան մէջ, հայ ազգը ամենախժուժ կերպով տոնակոխ գնաց. Թիւրքիոյ բարբարոսութիւնը, իր միտումներուն մէջ դիմակազերծումը, Հայաստանի կրած գերագոյն տառապանքները աւելի մեծ իրաւունքներ տուին անոր՝ քան սինչ այդ ունեցածը:

Սակայն զարուարելի status quo-ին պատճառով և պետութիւններու զշահերու գառաւորման ու գերմանական վտանգին առթիւ, հրապարակին վրայ տիրող ճնշիչ, փոսած ու դիւանագիտօրէն գիճային սկզբունքները օղջ ցնդեցան:

Դաշնակիցները—հրապարակ իշխանք—ըսին—յանուն տրդարութեան և ճնշուած ազգերու: Անգլիան աւելցուց—յանուն պետութիւններու յանձնառութիւններուն, յանուն միջազգային դաշնագիրներուն և բնադատուած ժողովուրդներուն:

Միացեալ-Նահանգները այդ ամենուն մէջ մտցուցին իտէականօրէն երջանկացած մարդկութեան մը և ազգերու բաղդորոշման դրօշը:

Յեղափոխական Ռուսաստանը եկաւ փարատելու այն ամեն մտատանջութիւններն ու կասկածները որ կարող էինք ունենալ ծարերու բռնակալութեան հանդէպ...

Հոյդ ճորճ, Անգլիոյ Նախարարապետը անցեալ օր յայտարարեց թէ միջազգեան ու Հայաստանը անպայման այլ ևս օսմանեան տիրապետութեան տակ չեն մնար, անոնց մասին որոշելու է խաղաղութեան կոնկրէն, անպայման այդ երկիրները կատանան իրենց քաղաքական ձեւը՝ ըստ անոնց ժողովրդեան բաղձանքին:

Ժամանակաւոր Կառավարութեան պետ Կերենսկին բացորոշ յայտարարութիւն ըրաւ որդէն Հայաստանի ինքնավարութեան մասին, որ պիտի լուծէ Կովկասի ազգամիջեան կնճիտները, Կովկասահայերու գործունէութեան ծանրութեան կեդրոնը դարձնելով Հայաստանը:

Կըսուի թէ դիւանագիտութիւնը բացորոշ լեզու գործածելէ յետոյ Գերմանիայի, Սերպիայի և այլ նման մանր ազգութիւններու վերականգման ու անկախութեան մասին, չի խօսեր Հայաստանի վրայ բացորոշ կերպով. կամ եթէ կը խօսի շատ աղօստ կերպով:

Այդպէս չէ. հայկական հարցը պատմականօրէն, դիւանագիտօրէն և պատերազմին իսկ փոթորկումէն, դրուած է նպատաւոր դիրքի մը մէջ, զաշնակիցներու յաղթանակի, այսինքն ամբողջ աշխարհի Գերմանիոյ բռնակալութենէն ազատուելու պարագային:

Հայկական հարցի պատմական ձախողանքներուն պատճառը, ուրիշ բան չէր, բայց եթէ պետութիւններու հակամարտութիւնը: Ընդհանուր պատերազմը այդ հակամարտութեան անկատարական ելքն էր: Օսմ. կառավարութիւնը այդ պատերազմին մէջ բռնեց մէկ կողմը, մենք բռնեցինք միւս կողմը, շահերը կը մըղէինք երկուքս ալ. մէկ կամ միւս կողմը վճռական յաղթանակին հետ կապուեցաւ նաև մեր գաղտը: Միակ սև կէտը ռուս բռնակալութիւնն էր, որ կրնար շատ անակնկալներու տուալ զննլ մեր դժբաղդ Հարցը, բայց ահա անսպասելի ուժգնութեամբ այդ բռնակալութիւնը կը խորապակուի և ամենաազատ ու ողջմտութեան մէջ իսկ ծայրայեղ նշանաբաններ կանցնին հրապարակ: Պատմականօրէն մեր դատին երկրորդ և զուգէ ամենէն մեծ հետաքրքրուողը, Ռուսիան՝ կը դառնայ հայկական ինքնավարութեան կուսակից, բնականաբար սկզբունքով:

Դալով դիւանագիտութեան, այն անարկու աղէտը որ ներկայ պատերազմէն ծնաւ, դիւանագիտութիւնը համոզեց Վեր-

ւախո՞ւթիւններու, առկա խնդիրներու, ժողովուրդներու ցաւերուն վրայ մօխի ցանելու, սպառազինուելու, լրտեսելու, վրտանգաւորութեան և ստրասփելութեան ժառանգելու: Ընդհանուր պատերազմը առաջացաւ ճիշտ այդ պատճառներէն, և չազգային սկզբունքը՝ պետականութեան զաղափարին մէջ, որ 19-րդ դարու վերջին քառորդին մէջ այնքան կը խնդուէր, այժմ միակ պայմանը կը հաւատացուի աշխարհի խաղաղութեան: Դաշակից դիւանագիտութիւնը, որ պատուաւ գոշնադիրներու պատիժը կուգէ առ Գերմանիային, չի կրնար ջնջել հայկական հարցի դաշնագիրները, իւր իսկ ձեռքով ստորագրուած: Զի կրնար ուրանալ իւր իսկ ընդունով կղամ յայտարարութիւնները: Այս պատերազմէն յետոյ դիւանագիտութիւնը ստիպուած է մեծ տեղ առնել հանրային կարծիքին, որը չափազանց փափկազգաց դարձած է:

Պատերազմին պատճառով Թիւրքիան պիտի անհետանայ, սակայն Հայաստանը պիտի մնայ իւր ապակիդրոնացման վերջին ծրագրով, որու սրբադիրը Գերմանիան էր, այդ ծրագրին վրայ պիտի աւելնան Լոյդ Ճորճի և Կերենսկիի, Հայաստանի Պիքոնս-վիլտներու և Լոպանոֆներու այժմու փոխանորդներու որոշ յայտարարութիւնները և Միացեալ Նահանգներու վեհ նախագահին ուղղութիւնները, թէ «Ոչ մէկ իրաւունք ունի տեղ գոյութիւն պիտի ունենայ, որ ժողովուրդները իբր ստացուած փոխանցուին մէկ իշխողէն միւսին»:

Ահա թէ ինչ ձեւերով կուրուագծուի հայկական հարցի ապագան ներկայիս:

Լ. Թիւրքիան

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԳՆԱԺԱՍԸ

Ռուսաստանի ներկայ տնտեսական ճգնաժամը լուրջ մտահոգութիւն է պատճառում: Աշխատանքի միջիւստը Սկոթլենդ Թիֆլիսի Գաղաք. Դուրաւորում տրտաւանամ ճառով պաշտօնապէս հաստատեց այդ դառն ճիշդագոյնութիւնը, անկեղծօրէն նկարագրելով երկրի տնտեսական քայքայուած վիճակը:

Ռուսաստանի ընդարձակ և արդիւնաբեր երկիրը, որ միշտ նախանձն ու ախորժակն է գրգռել գերման արդիւնաբերութեան, այժմ դառաւ արտաւարտուած է սով և տնտեսական կազմալուծման:

Ինչո՞ւ մեր արդիւնաբեր երկիրը, մեր ընդարձակ հողերը, որ Եւրոպայի հացն էին հայթայթում, չեն կարող այժմ քաւարակ նոյն իսկ տեղական ազգաբնակչութեան կենսական կարիքներին:

Այս մասին կարիք չկայ լուրջ ուսումնասիրութեան և երկրի տնտեսագիտական պայմանների մանրակրկիտ քննութեան: Ով որ ապրել է Ռուսաստանում և համեմատել նրա տնտեսութիւնն ու արդիւնաբերութիւնը Եւրոպայի միւս երկրների հետ, նա հեշտութեամբ կարող է լուծել հարցը: Հարեանքի մի հայեացքը բաւական է ցոյց տալու այն խզմուռն ու յետաձգեց պատկերը, որ ներկայացնում է մեր երկրի արդիւնաբերութեան գործը:

Մեր բնական անհուն հարստութիւնները, բերրի ու արգասաւոր ընդարձակ դաշտերը մնացել են և մնում են անմշակ, արդիւնաբերութիւնից զուրկ: Դեռ պատերազմից առաջ գերմանացի կապիտալիստները ձեռք էին մեկնում, երկրի արդիւնաբերութեան գործը բռնի կենդրոնացնելու համար, նկատի առնելով արդիւնաբերութեան արդի բարձրագոյն միջոցների այն թոյլ կիրառումը, որ Կոխլովի սայլի նման ընթանում է մեղանում:

Պատերազմը պայթեց և այն կարծիքն էր տիրում, որ Ռուս-

սաստանը կենսամթերքների անհուն պաշար կունենայ և երբ և իցէ չըպիտի նեղուի այդ տեսակէտից, մինչդեռ հակառակ կարծիք էր տիրում Գերմանիայ նկատմամբ: Կարծուած էր, որ գերմանիան տնտեսական շուտափոյթ քայքայման ենթարկուելով պիտի ստիպուի տեղի տալ:

Բայց դժբաղդաբար չիրականացան այդ յոյսերը: Գերմանիան ոչ միայն սովի չըմանուեց շնորհիւ իւր զարգացած արդիւնաբերութեան, այլ և ճանապարհ քայլից դէպի Պոլիս, Բաղդադ, Թիւրքիայից ստանալու համար կենսամթերքները, միւս կողմից նա հնձեց այն ընդարձակ ցանքերը, որ ուսանքը արել էին Գալիցիայում և ուրիշ ուստական նահանգներում...

Ռուսական ներքին քաղաքական ճգնաժամը տեղի ևս աւաղացից տնտեսական քայքայումն էր երկրի իշխանութեան թուլութիւնը, ներքին վէճերն ու դասակարգային ապստամբութիւնը որ բոս օրէ ծանրացնում են Ֆինանսական ճգնաժամը:

Այժմ Ռուսաստանի ժողովրդների կենտրոնական մտահոգութիւնը ոչ թէ արտաքին թշնամու և ներքին տնտեսական քայքայման առաջը առնելն է, այլ զբաղուել դասակարգային, կուսակցական վէճերով և զաղափարական ճառերով...

Վերոգրեւորն ու ջուր ձեռնգրեւոր չեն իմանում, որ դառն առաջ արին է հոսում, իսկ տան մէջ հաց չկայ: Առանց հացի ու առանց երկրի փրկութեան, ոչ մի վարդապետութիւն, ոչ մի զաղափարական յեղաշրջում արժէք չունի:

Գիւղացութիւնն ու աշխատաւոր դասը առաջինը այժմ սովի ճիւղաններին է դառաւարտուած, ֆիզիքական գոյութեան խնդիրն է դրուած հրապարակի վրայ: Առանց մարմնի միտքը չի գործում և զաղափարները չեն կարող հիմնաւորուել:

Պէտք է հաց և զէնք, հացը՝ մեր սովալուրդ մայրերի, բոյրերի ու երեխաների համար և զէնք՝ ճակատում թշնամու դէմ կուրծք տուող մեր քաջարի սրդիների ձեռքում, հայրենիքը փրկելու և ազատելու:

Պետութեան զանձարկը ժամէ ժամ դառաւարկում է, ծախքերը մեծանում և տնտեսի չափերի են հասնում, իսկ եկամուտը կրճատուում ու նուազում է, և այդ ոչ թէ որոշ քանակութեամբ, այլ տնտեսի չափերով:

Տեսնում էք քաղաքներում անծայրածիր պոչերը՝ հացատների առջև, գիւղերի սոված ժողովուրդը և մարդկանց դեղնաւար ու վտիւռ դէմքերը:

Լսում էք մեր մայրերի աղակտուր հաւանքները, երկիրը յորդոգ թշնամի հորդանների յաղթական ոտնոցները և թնդանոթների տնտեսի կանչը: Այդ բոլորի հետ, մի սիրտ ունի արդեօք լսելու տնտեսագիտական, փիլիսոփայական և սոցիալական քաղաքները, մի սիրտ ունի...

Բաւական է որչափ համազումարներով, ճառերով, գրչով և թանաքով իբրար գլուխը ջախջախեցինք, այժմ գոնէ տեսնենք մեր երկրի իսկական պատկերը, մեր ազնիւարտ ու գեղանաթաւ դրութիւնը և մտահոգուենք միմիայն այդ ուղղութեամբ:

Մենք անդունդի եզրին կանգնած ենք, ներքին տնտեսական կազմալուծումն աւելի արագացնում է մեր անկումը:

Երկրի բոլոր դասերի ու խաւերի միացեալ աշխատանքը միայն կարող է փրկել հեղ անկումից:

Ա. Մանուկեան

շայի խոստումներուն հաւատալով իրենց ունեցած դարդերն ու գրամները գրգաննին դնելով գնացին: Հիւսէին փաշան զո՛ր էր, ան հաւաքեց և դրամը և հայերը:

Գեղեցիկ Բաթնոցի երիտասարդները, կըսես մէյ-մէկ զինւորներ ըլլային. Հիւսէին փաշան հաւաքեց այդպիսի 120 ջահելներ, խառնեց Կըզըլ-Կայա գիւղի 60 երիտասարդներին, կապել տուաւ անոնց թեկերը և զրկեց Դուրթաղի տակ, Մուրադ պիտին ափը, ուր ամենքը առանց գնդակահարուելու զետը նետուեցան...

Արածանիի երեսը պահ մը բռնուեցաւ մարդկային դիակներով, սակայն շուտով գետի յորձանքը կուլ տուաւ այդ դժբաղդներն ալ. չէ՛ որ ոչ վերջիններն են անոնք և ոչ ալ առաջինները...

Կըզըլ-Կայա գիւղի երիտասարդներուն մէջ կը գտնուէր իմ երկրորդ որդին՝ Սաղաթէլը, որուն թեկերը կապելով էմին փաշային ճամբեցին իբրեւ «անոր սեփականութիւն»։ Երկրորդ որդիս նոյնպէս չարաչար սպաննուեցաւ. փաշայի խոլամներուն ձեռքով, բազմամարդ գիւղէն ազատուեցան միայն եօթ տղամարդիկ—Իսրայէլ, Սաֆօ, Ենոփը, Մադօ, Պեաօ, Սեդրաք, Գիլամ և ութ հոգիի չափ ալ 10 տարեկան երեխաներ:

Էմին փաշայի խոլամներն ու լամուկները իրենց վրայ բաժնեցին մեր գիւղի 40 գեղեցիկ աղջիկներն ու հարսները և 20 արեւիկաներ:

1915-ի մայիսի վերջերուն, Ռուսական արշաւանքէն էտը, քիւրդեր մեր և իրենց սայլերուն վրայ փոխադրեցին մեր ունեցած-չունեցածը ու մենք ջարդուած ու կողոպտուած՝ նոյն թուի Վարդապետին Կովկաս ապաւինեցանք, ազամարդկանցմէ զուրկ 35 ընտանիքներու հետ:

Երեւան

Հր. Բազրումի

ՔԵՂԵՔԵՑԻՆ ԴՈՒՄԵ

(Օգոստոս 7-ի հիւստը)

Նախ քան նիստն սկսուելը, Իրեկոյեան ժամը 7-ին Երեւանի հրապարակում կայացաւ մեծ միտինգ նոր դումայի բացման առթիւ, որը տեղի ունեցաւ Իրեկոյեան ժամը 10-ը:

Ժամանակից առաջ հասարակութիւնը լցրել էր դաշինքի վերնայարկն ու միջանցքը:

Իրաւաստների տեղերը դասաւորուել են այսպէս. ծայրայեղ ձախ նստել են բոլշեւիկները, նրանց կից բռնել են սոցիալ-գեմոկրատները (մենշեւիկներ), ապա սոցիալիստ-յեղափոխականները, յետոյ դաշնակցականները, ֆեդերալիստները, նացիոնալ-գեմոկրատները, թուրքերը, հրէաները և կաղնուները:

Երեկ, ժամը 8 և կէսին քաղաքապետ Ս. Խատիսեանը նիստը յայտարարում է բացուած,—և ասում, որ այսուհետ քաղաքի իշխանութիւնը անցնում է կազմակերպուած յեղափոխական գեմոկրատիայի ձեռքը, յանձին նրա ներկայացուցիչների: Հնի վերապահատումից և նորի կատարելիքների մասին խօսելուց յետոյ, քաղաքապետը առաջարկում է յոտընկայա յարգել այն մարտիկների յիշատակը, որոնք իրենց արեւան գնով մեզ տուին այս սօրուայ ազատութիւնը, այսօրուայ գեմոկրատիկ դուման: Դուման ոտքի է կանգնում: Իր հռոյտ վերջում նախագահը գտնում է, որ լողունգը լինելու է՝ միացում բոլոր կենդանի, յեղափոխա-

կան ոյժերի և համերաշխ աշխատանք, որի մէջ է գտնուած ազատութեան պայտպանութիւնը (ծափեր): Անցնելով օրակարգին՝ նախագահ Ս. Խատիսեանը յայտնում է, որ իրաւաստների թիւը 120 է, բաժանած 9 կուսակցութիւնների և խմբակների. իրաւաստներն ունեն մօտ 400 թեկնածուներ, որոնք կը փոխարինեն հեռացող իրաւաստներին, ըստ ցուցակների 149,942 ընտրողներից իրաւաստների ընտրութեանը մասնակցել են 92,677 մարդ, որ պէտք է բաւարար թիւ համարել. 772 ձայն ընտրել է մէկ իրաւաստ. դումայի հին կազմից մասնակցում են 21 մարդ: Սոցիալ-գեմոկրատների Ֆրակցիայի կողմից Ս. Գեղեցիկոյի կարգում է իր Ֆրակցիայի ղեկավարացիան:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան դումայի Ֆրակցիայի կողմից խօսեց Ս. Կարճիկեանը:

Բոլշեւիկների կողմից արուած յայտարարութեան միջոցին, նիստի դաշինքն է մտնում աշխատանքի միւստր Սկոբելը, որին դիմաւորում են երկարատեւ ծափերով:

Նախագահը դումայի կողմից ողջոյնի խօսք է ուղղում ներքին, յայտնելով լիակատար պատրաստակամութիւն աշխատելու յօգուտ իրենց ընտրող գեմոկրատիայի շահերի և յօգուտ ազատութեան և յեղափոխութեան պայտպանութեան:

Իր պատասխան-հռոյտ մէջ մինիստրը նկատում է, որ անհրաժեշտ է իշխանութիւնների տրաք և գեմոկրատական հողի վրայ կազմակերպուելը. այնտեղ, ուր չկայ իշխանութիւն՝ յեղափոխութիւնը վտանգուած է համարուած. յիշելով, որ հին կառավարութեան խորտակումից յետոյ անմիջապէս հիմնուած Բան. և Զին. Գաղափարական խորհուրդը պահակի պէս կանգնած է յեղափոխութեան պահպանութեան համար, նա ամեն կերպ աշխատում է երկրի դրութիւնը նորմալ դարձնել: Ձեռ ընտրութիւնը ցոյց է տալիս ձեռ հասունութիւնը, որի համար ողջունելով հանդերձ, ցանկանում եմ, որ օրինակ հանդիսանայ Սահմանադիր Ժողովի ընտրութիւնների համար: Ներկայ լինելով գեմոկրատիկ սկզբունքներով կազմուած դումայի առաջին նիստին, զգում եմ, որ արդէն կազմուած են սովորական պետական կազմեր: Կըրկին ողջունելով դումային, մինիստրը կոչ է անում ամեն բան անել, յօգուտ յեղափոխութեան, շեշտելով կենդանի յեղափոխական ոյժերի համերաշխ զործակցութիւնը: Մինիստրը իր հռոյտ վերջացնում է բուռն ծափերի տարափի տակ:

Նախագահ Ս. Խատիսեանի առաջարկութեամբ մինիստրը լսում է ղեկավարացիաները:

Իրաւաստ Սատուճէն կարդում է սոցիալիստ-յեղափոխականների ղեկավարացիան:

Կաղնուների Ֆրակցիայի կողմից յայտարարութիւն է անում իրաւաստ Սիմէոնովը:

Մեկնելուց առաջ մինիստր Սկոբելը անհրաժեշտ է համարում երկրի ֆինանսական կացութեան մասին տալ ճշգրիտ տեղեկութիւններ, որպէս զի դուման, ինչպէս ուրիշ մարմիններ, տեղեակ լինեն իրենց ապագայ գործունէութեան համար: Նոր, յեղափոխական կառավարութիւնը,—առաջ մինիստրը,—իր 5 ամսուայ գործունէութեան ընթացքում չկարողացաւ ոչ միայն երկրի տնտեսական քաօս դրութիւնը բարելաւել, այլ նրա օրօք տալիս և աւելի է վատթարանում մեր տնտեսական կացութիւնը: Երկիրը ապրում է ֆինանսական սնանկութեան նախօրեակին: Գաւերազմի ծախսերը ժամերով է աւելանում. նոր կառավարութեան մարմինների կազմակերպութիւնները շատ թանկ են նըստում: Այժմ Ռուսաստանում կանոնաւոր գործում է միւսիայն պետական թղթադրամ ապագայ գործարանը, որի արտադրութիւնը մաքսիմումից անց է կացել. շուտով ստիպուած կը լինենք

մեր թղթագրամը տպագրել ապա արտասահմանում: Անհրաժեշտ է մտածել միջոցների խնայողության մասին: Հայրենիքը կանգնած է մեծ վտանգի առջև, պետական գանձարանը գատարկ է: Այդ մասին կառավարութունը պետք է զգուշ նախազգուշացնել ամենքին: Ճանք կացութիւնից դուրս գալու մեր գեղատունը է՝ անվերջ զոհարերութիւններ: ցոյց պէտք է տալ, որ ոչ միայն քաղաքականութիւն, այլ տնտեսագիտութիւն վարել պիտենք: Իր խօսքի վերջում մինիստրը պնդում է յեղափոխական ոյժերի միացեալ, համերաշխ գործակցութեան վրայ (աղմկալի ծափեր):

Քաղաքագլուխ Ա. Խստիսեանը յայտնելով պատրաստակամութիւն գործելու ի պաշտպանութիւն պետութեան և յեղափոխութեան փրկութեան խնդրում է մինիստրին դուժայի ողջոյնը յայտնել Քիֆլիսի պատուաւոր քաղաքացի Կ. Զիւլիպէին, յայտնելով միաժամանակ, որ պէտք է շտապեցնել Սահմանադիր ժողովի գումարումը:

Մինիստրը ծափերի տարափի տակ հետանում է նիստի դահլիճից:

Այնուհետև դուման անցնում է նախագահի ընտրութեան: Սոց.-դեմոկրատների ֆրակցիան դնում է Ն. Գեղեչկորիի թեկնածութիւնը:

Սոց.-յեղափոխ. ֆրակցիան յայտարարում է, որ իրենք ընտրութեանը ձեռնպահ են մնալու: Բոլշևիկների ֆրակցիան յայտարարում է, որ ղեմ են քուէ տալու, իսկ գաշնակցականների ֆրակցիայի կողմից Հ. Օհանջանեանը յայտարարում է, որ՝ որովհետև իրենց առաջարկած կաղմով (օգնականների հետ միասին) չէ լինելու ընտրութիւնը, իրենք ևս ղեմ լինելով՝ ան քուէ են տալու:

Գաղանի քուէարկութեամբ Գեղեչկորին ստացաւ 53 ընտրական ձայն, 26 դէմ, 14 ձեռնպահ: Այսպիսով մի տարի նախագահ ընտրուեց Ն. Գեղեչկորին:

Բռնելով նախագահական աթոռը նա շնորհակալութիւն է յայտնում իրեն ընտրողներին և խոստանում իր գործունէութեան ընթացքում գիտակցական սխալներ չթողնել, որի համար դումայի աջակցութիւնը խնդրեց: Միաժամանակ նա յայտարարեց, որ ինքը հրաժարում է ոռնիկից:

Նախագահ Գեղեչկորին շարունակելով նիստը անցնում է օրակարգի խնդիրներին:

Մոսկուայի պետական խորհրդակցութեանը դուման որոշել է ուղարկել 2 ներկայացուցիչ: Ընտրում են Իշկով (սոց.-դեմ) և Ներուչև (սոց.-յեղափոխ.): Առաջինն ստացաւ 56 սպ. 25 սե, երկրորդը՝ 62 սպ. 21 սե:

Նիստը փակուեց գիշերուայ ժամը 12 և կէսին:

Յաջորդ նիստը նշանակուեց հինգշաբթի, օգոստոսի 10-ին, որտեղ լինելու է քաղաքային վարչութեան, քաղաքագլխի և քաղաքապետի ընտրութիւն:

Տարեգիր Կ. Հ. Բ. Ընկ.

Կ. Հ. Բ. Ընկ. շնորհակալութեամբ ստացաւ պ. Միք. Սուլեանից 986 կտոր գիրք Ընկ. գրադարանի օգտին:

— Շուշանիկ Սուրբանցի անունանկոչութեան ժամանակ յօգուտ որբերի հաւաքում է 188 ա.: Նուիրատուներն են Իվան Գրիգորեան Բաղդասարեան 50 ա., Կարապետեան Արամ 10 ա., Զուրեան Կարապետ 50 ա., Մատուրեան Դրիգոր 10 ա., Զուրեան Իվան 20 ա., Զուրեանց Ալեքսանդր 25 ա., Մարութեանց

Սմբատ 5 ա., Կարապետեան Յակոբ 5 ա., Յովսէփեան Կարապետ 3 ա.:

ՀԱՅԿ. ԿԵՆՏ. ԿՈՄԻՏԷ

1) Հայկ. Կենտր. Կոմիտէի հովանաւորութեան տակ զընտնող Մի քաժակ թէյը-ը յունիս ամսում մուտք է ունեցել 12,060 ա. 08 կ., դանազան ծախս՝ 9581 ա. 63 կ., մաքուր արդիւնք՝ 2,478 ա. 45 կ.:

Յուլիս ամսուայ մուտքն է՝ 17,438 առելի 06 կ., ծախս՝ 12,730 ա. 96 կ., մաքուր արդիւնք՝ 4707 ա. 10 կ.:

2) Փախստականների Խորհրդի գործադիր կոմիտէն յայտնել է առանձին գրութեամբ Կոմիտէին, որ պէտք է տեղումս գտնուող հայ փախստականներին անմիջապէս ցրուել գաւառները, ուր և նրանց կը տրուի պետական նպաստ, իսկ Քիֆլիսում մնացողները կը զրկուեն նպաստից:

3) Կենտր. Կոմիտէի հովանաւորութեան տակ գտնուող որբանոցներից նրանք, որոնք տեղաւորուած են խտացած վայրերում, մօտիկ ապագայում կը տեղափոխուեն Զալալ-Օղլի, ուր և վարձուած են մի քանի հատ մեծ և ընդարձակ բնակարաններ:

ՊԱՐԵՆԱԻՈՐՄԱՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆԲ ԳԵՏ. ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՎ

Գաղթականութեան պէտքերի համար յատկացուած 167 վագոն ալիւրը օգոստոս ամսում քաժանուած է հետեւեալ կերպով: Գանձակի նահանգի գաղթականութեան՝ 7 վագոն, Ղարսի և Բասենի շրջանների՝ 20, Նրեանի նահանգի՝ 97 և գրաւուած վայրերի՝ 43 վագոն:

Վերջին ժամանակ մենք հնարաւորութիւն չենք ունեցել ապա շտաբական անդեկութիւններ գաղթականութեան համար ուղարկուած ալիւրի քանակի մասին, որովհետև նախ՝ այժմ ալիւր հիւսիսային Կովկասից ուղարկուած է անմիջապէս պահեստներին, երկրորդ՝ տեղից ուղ անդեկութիւն ենք ստանում:

Գաղթականութեան համար յատկացրած ալիւրը ուղարկուած է նահանգական պարենաւորման կոմիտէների հասցէին: Յունիս և յուլիս ամիսներում մի քանի թիւերի մացութիւններ տեղի ունեցան պարենաւորման կոմիտէների հետ, որոնք ուրիշ միջոց չգտնելով տեղական ժողովրդի պահանջներին բաւարարութիւն տալու, մինչ գաղթականութիւնը գտնուում էր ծայր աստիճան կարիքի մէջ, քանիցս գրաւման ենթարկեց վերջիններիս համար ստացուած ալիւրը:

Այժմ գրութիւնը այդ կողմից պիտի մխիթարական համարել, որովհետև Նրեանի նահանգական պարենաւորման կոմիտէի նախագահը հեռագրով կարգադրութիւն է տրել նահանգի կայարանապետներին, որպէս զի վերջիններս առանց արգելքի յանձնեն Ընկերութեան լիազօրներին՝ գաղթականութեան պէտքերին յատկացուած ալիւրը:

Գալով ուրիշ մթերքներին, ինչպէս օրինակ՝ շաքարին, բրինձին, սաւոնին, թէյին և այլն, պէտք է ասել, որ այս մթերքների պաշարը պակասելու պատճառաւ Ընկերութիւնս ստիպուած է ծայր աստիճանի խնայողաբար վերաբերուել, որովհետև նախ՝ յոյս չկայ նոր գնումներ կատարել, երկրորդ՝ եղած պաշարը վերջնաւուր վրայ է: Այն ինչ մինչև այժմ երբ Ընկերութիւնս ամենայն պատրաստակամութեամբ օգնութեան էր հասնում զանազան հիմնարկութեանց, ինչպէս օրինակ՝ Քաղաքների Միութեան, Նգրայրական Օգնութեան, «Ապաստամատոյց»-ին, Մոսկուայի Հայոց Կոմիտէին և այլն, այժմ միանգամայն այդ հնարաւորութիւնից զրկուած է:

